

ISSN 1300-1458

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ ATATÜRK İLKELERİ VE İNKILÂP TARİHİ ENSTİTÜSÜ

CUMHURİYET
TARİHİ
ARAŞTIRMALARI
DERGİSİ

CTAD

• Sayı 3 • Bahar 2006

Hacettepe Üniversitesi

Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü

Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi
Yıl: 2 Sayı: 3 Bahar 2006

Sahibi	Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü adına Prof.Dr. Mustafa YILMAZ
--------	--

Editör	Yrd.Dr.Dr. Yonca ANZERLİOĞLU Dr. Yasemin DOĞANER
--------	---

Yayın Kurulu	Prof. Dr. Mustafa YILMAZ (Başkan) Doç.Dr. Fatma ACUN Doç.Dr. Adnan SOFUOĞLU Yrd. Doç. Dr. Yonca ANZERLİOĞLU Yrd.Doç. Dr. Ayten SEZER Dr. Yasemin DOĞANER Dr. M. Derviş KILINÇKAYA
--------------	---

Yayına Hazırlayan	Yrd.Doç.Dr. Yonca ANZERLİOĞLU Dr. Yasemin DOĞANER
-------------------	--

Hakem Kurulu	Prof.Dr. Dursun Ali AKBULUT Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Samsun. Prof.Dr. Gökhan ÇETİNSAYA İstanbul Teknik Üniversitesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Fakültesi, İstanbul. Prof.Dr. S. Esin DAYI Atatürk Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Erzurum. Prof.Dr. Temuçin Faik ERTAN Ankara Üniversitesi, Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara. Prof.Dr. İhsan GÜNEŞ Anadolu Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Eskişehir. Prof.Dr. Nuri KÖSTÜKLÜ Selçuk Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Konya. Prof.Dr. Hikmet ÖZDEMİR Türk Tarih Kurumu, Ankara. Prof.Dr. Mehmet ŞAHİNGÖZ Gazi Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Ankara. Prof. Dr. Mustafa TÜRKEŞ Ortadoğu Teknik Üniversitesi, İktisadi İdari Bilimler Fakültesi, Ankara. Prof.Dr. Mustafa YILMAZ Hacettepe Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü, Ankara. Doç.Dr. Gümeç KARAMUK Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Ankara. Doç.Dr. Yusuf SARINAY Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü, Ankara.
--------------	---

Kara Harp Okulu'nun Kuruluşu ve İlk Dönemi (1834-1837)

Hayrullah GÖK

Dr., K.K. Balıkesir Astsubay Meslek Yüksek Okulu Tarih Öğretim Elemanı.

ÖZET

1834 tarihinde "akademik eğitim ağırlıklı Fransız modeli" örnek alınarak kurulan ve 1883 tarihinde "askeri eğitim ağırlıklı Alman modeline" geçmesi kabul edilen Kara Harp Okulu'nun kuruluşu hem Türk Ordusu hem de Türk çağdaşlaşma tarihi açısından bir dönüm noktasıdır. Okul, kurumsal olarak bir çok yeniliğin ilk başlatıldığı yer olduğu gibi yetiştirdiğı subayların da yakın dönem Türk tarihine önemli etkileri olmuştur. Bu sebeple, Kara Harp Okulu'nun günümüzde çok fazla bilinmeyen 1834-1837 arası dönemi makale konusu olarak ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Namık Paşa, École Militaire, Mekteb-i Harbiye, Kara Harp Okulu

SUMMARY

The Establishment of Turkish Military Academy and Its First Years (1834-1837)

The foundation of the Turkish Military Academy in 1834, which firstly followed the academic weighted French military education model and then allowed to abandon the French model and follow the military weighted German military education model, is a milestone for both the Turkish Army and Turkish Modernisation history. The academy, on the first hand pioneered many innovations and its' graduates has effected the contemporary Turkish history greatly. For this reason, the period of 1834 to 1837, which is not well known, in the history of the Academy will be defined as the subject of this article.

Key Words: Namık Pasha, École Militaire, Mekteb-i Harbiye, Turkish Military Academy

Giriş

Osmanlı askeri sisteminde savaş; sırf bu iş için seçilmiş, eğitilmiş ve toplumdan ayrı tutulmuş bir kitlenin mesleği sayılırdı. Osmanlı Devleti'nin asıl piyade sınıfı olan Yeniçeriler de gerçek anlamda Avrupa'nın ilk kurulu piyade birlikleriydi¹.

XVI. yüzyıl ortalarında Osmanlı Devleti'nin duraklama sürecine girmesiyle birlikte; diğer tüm sistemler gibi, askeri sistem de bozulmaya başladı ve zaman içerisinde yozlaştı². Ordunun bel kemiğini oluşturan yeniçeriler de mevcut bozulmadan etkilendiler ve menfaatperest bir kısım ulemanın da desteğiyle egemen bir çıkar grubu haline geldiler. Sisteme müdahale etmek isteyen yöneticiler ve reformistler katledildiler³.

Uzun mücadeleler sonunda, Sultan II. Mahmut 17 Haziran 1826 tarihinde Yeniçeri Ocağını kanlı bir şekilde ortadan kaldırdı. *Vaka-i Hayriye* olarak isimlendirilen bu hadise ile klasik Osmanlı askeri sistemi de ortadan kaldırılmış oldu⁴. II. Mahmut'un bundan sonraki icraatı, ordunun ıslahı ve güçlendirilmesi yönünde olacaktı.

Osmanlı Ordusunda Yapılan Düzenlemeler ve Mektepli Subay İhtiyacının Ortaya Çıkması

Osmanlı ordusunu güçlendirmek isteyen Sultan II. Mahmut'un asıl sıkıntısı ordudaki yönetim boşluğu idi. Yeniçeri Ocağı'nın ortadan kaldırılmasından sonra, Osmanlı ordusunu güçlendirmek isteyen Sultan II. Mahmut, askerlik hizmeti yükümlülüğüne

1. Hayrullah Gök, *Arşiv Belgelerinin Işığında Kara Harp Okulu Tarihi (1834-1883)*, Ankara 2005, (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi), s. 16.
2. Avrupa ve Osmanlı Askeri sistemlerinin gelişimi ile ilgili olarak bkz. Michael Howard, *War in European History*, Oxford, 1989, Oxford University Press; C.W.C. Oman, *Ok, Balta ve Mancınık. Ortaçağda Savaş Sanatı*, Çev. İsmail Yavuz Alogan, İstanbul, 2002, Kitap Yay.; Jeremy Black (Ed), *Top, Süngü ve Tüfek. Yeniçağda Savaş Sanatı*, çev. Yavuz Alogan, İstanbul 2003, Kitap Yay.; Spencer Tucker, *Dretnot, Tank ve Uçak Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000*, Jeremy Black (Ed.), çev. Yavuz Alogan, İstanbul, 2003, Kitap Yay. John Keegan, *2500 Yıllık Savaş Tarihi*, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul, 2001, Aykırı Yay.; Andre Corvisier, *Armies and Societies in Europe*, çev. Abigail T. Siddall, Indiana University Press, Bloomington, 1979.
3. Askeri sistemin iyice yozlaşmış olduğunu fark eden ve müdahale etmek isteyen Sultan II. Osman'ın (1618-1622) 1622'de karşılaştığı trajik son, reform ihtiyacının ne kadar erken anlaşıldığına ve reformistlerin mevcut sistem içerisinde nelerle karşılaşabileceklerine dramatik bir örnektir. Osmanlı askeri sisteminin XVI. yüzyıl ortalarından itibaren bozulmaya başlaması ile ilgili artık klasikleşen görüşler için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, c. 4, 6. Bs, Ankara y.y., TTK, s. 270-288; İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, c.1., Ankara, 1943, TTK, s. 477-505.
4. Ayrıntılı bilgiler için bkz., Gök, a.g.e., s. 29-73; Howard A. Reed, *The Destruction of the Janissaries by Sultan Mahmud II in June 1826*, Princeton, 1951, (Princeton University Basılmamış Doktora Tezi), s.190-287; Avigdor Levy, "The Ottoman Ulema and the Military Reforms of Sultan Mahmud II", *Asian and African Studies*, c.7, 1971, s.20-22; Vaka-i Hayriye hakkında özet bilgi için bkz. Necdet Sakaoğlu, "Vaka-i Hayriye", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 1993, Toplumsal Tarih Vakfı Yay, s.357-359; Musa Çadırcı, "Ankara Sancağında Nizam-ı Cedid Ortasının Teşkili ve Nizam-ı Cedid Askeri Kanunnamesi", *Belleten*, c. 36, sayı: 141, Ocak 1972, s. 7-13; Yavuz Senemoğlu (Haz.), *Vaka-i Cedid: Yayla İmamı Tarihi ve Yeni Olaylar*, İstanbul y.y., Kervan Kitapçılık, s.67-89; Rusçuk Yârânı ve III.Selim'i tekrar tahta çıkarma mücadelesi için bkz. İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul, 1942, Maarif Matbaası, s.82-123; Necdet Sakaoğlu, *Bu Mülkün Sultanları: 36 Osmanlı Padişahı*, 2. Bs, İstanbul, 2000, Oğlak Yay., s. 395-397.

dayanan ve halktan derlenecek erlerden oluşacak bir ordu kurmaya çalıştı. Ancak, asıl sorun erlerden ziyade cahil ve eğitimsiz subaylardan kaynaklanmaktaydı. Avrupa ordularıyla mukayese edildiğinde Osmanlı ordusunun en zayıf olduğu husus komuta heyeti yani subay sınıfı idi.

Klasik Osmanlı askerî sisteminde, subayların mesleğe yönelik akademik bir eğitim altyapıları yoktu. Askeri birliklerde sıralı terfi sistemi uygulanmakta, birlikler kendi subaylarını yine kendi birliklerinde bulunan erler arasından seçmekteydi. Dolayısıyla, ne kadar başarılı olurlarsa olsunlar mesleğe yönelik akademik eğitimi olmayan alaylı subayların zihniyeti de diğer erlerden farklı olamıyordu. 18'nci yüzyılın başından bu yana devlet yönetimi bu zafiyetin farkındaydı. Ama bir türlü çağın gereklerine uygun subay yetiştirmek için nelerin gerekli olduğu ve nasıl bir eğitimin uygulanacağı konularında görüş birliği sağlanamamıştı⁵. 19 ncü yüzyılın ortalarına yaklaşıldığında, Osmanlı ordusunun subay ihtiyacının muhtelif milletlerin ordularından kopmuş, hatta kimisi İslam dinine girmiş subaylarla⁶ karşılanmak istenmesi de sıkıntıları giderememişti. Ortada oturmuş bir sistem olmadığı gibi, sağlıklı bir kontrol mekanizması da mevcut değildi. Suiistimal ve yolsuzluklar, rütbelerin tecrübe ve liyakat dışı dağıtılması ise zaten varolan sorunu kangrene çevirmişti⁷.

Zaman kaybetmek istemeyen II. Mahmut, derhal çalışmalara başladı. Yeniçeri Ocağının kaldırılması üzerine tekrar Nizam-ı Cedid'e dönmeye cesaret edilemediğinden *Asakir-i Mansûre-i Muhammediye* adını taşıyacak bir ordu için asker toplanmasına başlandı. Akıllardaki model Mısır ordusuydu⁸. 1826 Temmuzunda *Asakir-i Mansûre-i Muhammediye Kanunnamesi* yayınlandı. Kanuna göre, önceleri 12 bin kişilik olması düşünülen bu ordu, *Tertip* adı verilen 1500'er kişilik sekiz bölüğe ayrılacak ve her birliğin komutası binbaşı rütbesinde bir subaya verilecekti⁹. Ancak, Rus ordularının Edirne'ye kadar gelmesi üzerine çalışmalar tamamlanamadı.

Asakir-i Mansûre-i Muhammediye teşkilâtındaki temel düzenlemeler 1828 tarihinde yapıldı. *Tertip* yerine *Alay*, *Kol* yerine *Tabur*, *Saf* yerine *Bölük* tabirleri kabul edildi. Ayrıca her alayın 500'er mevcutlu üç taburdan oluşması kararlaştırıldı. Alay Komutanlığı, *Başbinbaşı* yerine *Miralay* adı verilen yüksek rütbeli subaylara verildi. Tabur Komutanları ise *Binbaşı* ünvanını aldılar. İki alay bir liva sayılarak *Mirliva* komutasına konuldu¹⁰. Muvazzaf ordu, *Asakir-i Muntazama-i Muvazzafa-i Hassa* ve *Asakir-i Muntazama-i Muvazzafa-i Mansûre* olarak iki sınıfa ayrıldı¹¹. Başlarına *Ferik* rütbesinde birer subay getirildi.

1832'de önceleri Hassa Ferikliği, daha sonra da Mansûre Ferikliği Müşirliğe

5. Gök, a.g.e., s. 58

6. İlber Ortaylı, *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul, 2003, İletişim Yay., s.105.

7. Gök, a.g.e., s. 40

8. "Yeni ordu *Asakir-i Mansûre* kurulurken akıllardaki model Mısır ordusuydu. *Mansûre*'nin ilk örgütlenmesinde önemli rol oynayan Davut Ağa'da Mısır Ordusu subayıydı. Tesadüfen İstanbul'da iken Necip Efendi tarafından *Mansûre*'ye dahil edilmişti." Reed, a.g.e., s. 173-174.

9. Musa Çadırcı, "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilâtının Kuruluşu", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 1970-1974, c.VIII-XII, sayı 14-23, A.Ü. DTCF. Tarih Araştırmaları Enstitüsü, Ankara, 1975, s.65.

10. Çadırcı, a.g.m., s. 64.

11. Niyazi Berkes, *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978, Doğu-Batı Yay., s.186; Mustafa Nuri Paşa, *Netâyic ül-vukuat*, Sadeleştiren Neşet Çağatay, Ankara, 1992, TTK., c.III-IV, s. 297.

yükseltilerek askeri rütbelere Osmanlı Devleti'nin son zamanlarına kadar devam edecek şekliyle şöyle düzenlendi :

1. Nefer-Onbaşı-Bölük Emini-Çavuş-Başçavuş.
2. Mülâzım-Yüzbaşı-Tabur Kâtibi-Solkol Ağası-Sağkol Ağası-Alay Emini-Binbaşı.
3. Kaim-makam (Kaymakam) - Miralay - Ferik - Müşir.

Askerlere Avrupa tarzı üniformalar giydirildi ve başlarına fes geçirildi. Guiseppe Donizetti yönetiminde askeri bando ve marşlara geçildi¹².

Yapılan tüm düzenlemelere rağmen; Asakir-i Mansûre-i Muhammediye ordusunda asıl sorun çözülememiş, devlete subay yetiştiren bir okul henüz açılmamıştı. Uhdelerine rütbelere tevcih edilen, makamlar verilen subayların tamamı yine erler arasından seçilmiş *alaylı* subaylardan oluşmaktaydı. Yeni ordunun yönetiminde iyi yetişmiş, aydın personel ise hemen hemen yoktu¹³. Oldukça büyük bir ordu kurulduğu ve erlerin savaşıklık gücü yüksek olduğu halde, modern komutanlığı bilen subayları olmayan bir ordunun başarılı olma ihtimali de pek fazla değildi. Bilgisizlik ve cehaletin hüküm sürdüğü yeni ordunun¹⁴ bütün sınıfları dehşetli bir *ehlîyetli subay* sıkıntısı içindeydi¹⁵.

II. Mahmut'un bundan sonraki icraatı yeni ve modern bir subay okulunun açılması olacaktı.

Mekteb-i Harbiye'nin Kurulması Yolunda Atılan İlk Adımlar

Mekteb-i Harbiye'nin kuruluşu konusunda ilk önemli teşebbüs 1831 tarihinde gerçekleşti. Bu tarihte, Mabeyn-i Hümayûn ve Hassa Ordusu Müşiri olan Ahmed Paşa (Firari Ahmed Fevzi Paşa), Hassa Ordusu 4 ncü Alayının 2 nci Taburu askerlerinden bir kaç yüz kişiyi seçerek 1831 tarihinde Selimiye Kışlasında *sıbyan bölükleri* adıyla örnek bir okul açtı¹⁶. 25 Aralık 1831 tarihli irade ile kurulan ve teşkilleri 1832 yılına rastlayan bu kuruluşlara *Alay Mekteb-i Harbiyesi* adı verildi¹⁷. Ülkenin belli başlı kaynakları bu ordu için kurulmuş olan mansûre hazinesine devredildiği halde masraflar karşılanamadı. Yeni ordunun erati sayısı arttırılamadı. Başka bir çözüm yolu bulmak gerekiyordu¹⁸.

12. William Hale, *Türkiye'de Ordu ve Siyaset: 1789'dan Günümüze*, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul, 1996, Hil Yay, s.28.

13. "Bu ülkede az buçuk okuma yazması olan adam bile önemli kişi sayılır" diyen Moltke'ye göre "modern bir ulusal ordu kurulabilmesi için her şeyden önce ordunun yönetiminin aydın ve namuslu kişiler eline verilmesi gereklidir ". Geniş bilgi için Bkz. Berkes, a.g.e., s.187 vd.

14. "...Askerin eğitime memur olan ve Osmanlı ordusunun kadrosunu oluşturan büyük subaylar ve reisler cahildir. Ordunun yalnız şekli değişmiş, malzemeler ise aynı hâlde kalmıştır..." Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, Çev. Ali Reşad, İstanbul, 1999, Kaknüs Yay, s. 121.

15. Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kırıatlı, Ankara, 1984, TTK., s.84.

16. Mehmet Esat, *Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1310 (1894), s.12 ; Üsküdar'da açılan École Militaire'e dair ilam için bkz. Başbakanlık *Osmanlı Arşivi*, *Cevdet Askeri*, Belge No: 52259 (Bundan sonraki dipnotlarda Başbakanlık Osmanlı Arşivi ibaresi BOA olarak kısaltılacaktır.)

17. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, *Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908)*, c. III, kısım 5, Ankara, 1978, Gnkur. Bs, s. 364.

18. Redif Askeri Teşkilâtı ile ilgili olarak bkz. Çadırcı, a.g.m., s.66 vd ; Gök, a.g.e., s. 77-78.

1834 yılının Ağustos ayında *Redif Askerî Teşkilâtı*'nın kurulmasına karar verildi¹⁹. II. Mahmut tarafından onaylanarak yürürlüğe konulan karar gereğince Osmanlı Devleti dahilinde bulunan bütün sancakların kapsadığı kazalarda subayları ile birlikte 1400'er kişilik birer tabur teşkil edilecekti. Redif askerleri, 23 ile 32 yaşları arasındaki gençlerden kur'a ile tespit edilecekti²⁰. Bu yolla subay seçilenler idarî işlere karışmayacaklar, yalnız askerlikle uğraşacaklardı. Ancak, bir âyân veya voyvoda idarî işlerin yanı sıra subaylık da yapabilecek güçte ise böylelerine valilerin teklifiyle subaylık görevi verilebilecekti. Modern bir şekilde eğitilmesi öngörülen Redif askerlerinin başına bu şekilde subay seçilmesi çok önemli bir hata idi. Çünkü, bölgelerinde her nasılsa sivrilmiş veya servetlerine dayanarak ün yapmış ailelerin çocukları arasından seçilen subayların askerlikten haberleri bile yoktu. Bu gibi kimselerin erleri eğitmeleri de düşünülemezdi²¹.

Nizam-ı Cedit'ten itibaren sık sık asker seçilmesine ve yeni kurulan askerî teşkilatların adının değiştirilmesine rağmen, orduyu komuta edecek subayların Avrupa'daki gibi Harp Okullarından yetiştirilmesi gerektiği hususu yönetici kadrolar tarafından bir türlü algılanamamıştı.

Nitekim, Redif Askerî Teşkilâtı tüm sancaklarda tesis edildi. Çoğu azledilmiş âyân ve voyvodalarla yerli mütagallibe, aşiret reisleri ve beyleri Redif Taburları subaylıklarına getirildiler. Askerlikten bihaber yöneticilerin elinde kalan taburlar hem modern bir şekilde eğitilemedi, hem de iş-güç zamanı halkı talim için toplayan subaylarla ilgili şikayetler arttı²². Verilen cezalara rağmen Redif Askerî Teşkilâtı'nda görevli subaylardan kaynaklanan disiplinsizliklere engel olunamadı. Bu subaylar, alışık oldukları soygun düzenini devam ettirerek asker masraflarını karşılama adı altında her türlü entrikayı yaptılar²³.

Yaşanan cansıkıcı hadiseler sonucunda; orduların başına *mekteplisubayları* getirmeden yani bir Harp Okulu açmadan mevcut başı bozuk sistemin düzeltilemeyeceği anlaşılmıştı.

19. *Takvim-i Vekayi*, Sene 1250, Sayı 87.

20. Sıbyan Bölükleri ile ilgili olarak bkz. Çadırcı, a.g.m., s.67 ; Gök, a.g.e., s. 76-77.

21. Gök, a.g.e., s. 77 .

22. Gök, a.g.e., s. 78 .

23. Ayrıntılı bilgi için bkz. Çadırcı, a.g.m., s.70-72; "... Aşağı rütbedeki subaylar keyfi bir şekilde ya da tesadüfe tâbi olarak fertler arasından yetiştirilir. Bu subaylar ile fertler, askerî disiplini ihlâl edecek şekilde laubalice yaşadıklarından subay ve eri birbirinden hiçbir şey ayırt edemez. Entrika ve para, terfi için vasıta olduğundan şahsî yetenekleri, ilim ve irfanı ile temin etmek için çalışmaya teşvik sebebi olacak hiçbir şey yoktur...." Engelhardt, a.g.e., s. 121.

Mekteb-i Harbiye'nin Kurulması (1834)

Nihayet, II. Mahmut, subayların iyi yetişmesi için Avrupa ülkeleri düzeyinde bir Harp Okulu açmanın zorunlu olduğuna karar verdi²⁴. Tartışmalar sürerken, Serasker Hüsrev Paşa, Sultan II. Mahmut'a yazdığı bir tezkerede Fransa'daki *École Militaire* isimli Harp Okuluna benzer bir askerî okulun açılmasının ve Avrupa'dan askerî öğretmen getirtilmesinin lüzumunu dile getirdi²⁵.

Uzun yıllar Avrupa'da kalmış olan Hassa Ordusu Miralaylarından ve Sultan II. Mahmut'un fahri yaverlerinden Mehmet Namık Paşa da²⁶ "*Eğitim görmeyen subayların kendi emrindeki askerleri terbiye edemeyeceğini*" rapor edince, Sultan II. Mahmut, Mehmet Namık Paşayı Harbiye Mektebini kurmakla görevlendirdi²⁷.

Mehmet Namık Paşa ile Firarî Ahmed Paşa öncelikle Padişahın emrini yerine getirmek amacıyla faaliyete başlayıp, Selimiye Kışlası'ndaki Sıbyan Bölüklerini 1834 tarihinde Maçka kışlasına yerleştirdiler²⁸. Kışla tamir edildi ve kışlaya bir kapılı cami, dört yüz kişilik iki kapılı büyük bir okul, kütüphane, hamam, hastahane, eczane, mutfak ve sair eklemeler ile bir de yemekhane yaptırıldı²⁹.

Okul binası tamamlanınca giriş kapısının üzerine Takvim-i Vekâyi yazı işleri Müdürü Esat Efendi tarafından şu kitabe yazıldı³⁰:

اقتضای علم و عرفان الہ خاقان زمان
عسکرینہ قیلدی تبیین مطلب حربیہ یی

یک قلمده چیقدی اسعد اشبو تاریخ متین

یاپدی شاخ محمود عدلی مکتب حربیہ یی

سنہ ۱۲۵۰

Böylelikle, başlangıçta *École Militaire*³¹, Mekteb-i Hâssa, Asakir-i Hâssa-i Şâhâne, Mekteb-i Harbiyye-i Mansûre³², Mekteb-i Fünûn-i Harbiyye ve Mekteb-i Harbiyye gibi çeşitli isimlerle anılan Kara Harp Okulu, H.1250 (1834) tarihinde Beşiktaş yakınlarında Mekteb-i Ulûm-ı Harbiye (Askerî Bilimler Okulu) adıyla kurulmuş oldu³³.

24. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, a.g.e., s. 364.

25. BOA, Hatt-ı Hümayûn , Belge No: 17700-A.

26. Mehmet Emin Namık Paşa, H.1219 (1804) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Annesi Rifat Hanım, babası Hâcegân-ı Divan-ı Hümayûn'dan Halil Ramis Ağa'dır. 1834'te Harp Okulunu kurmuş,... 1892 tarihinde vefat etmiştir. Namık Paşanın Hayatı için bkz. Ahmet Nuri Sinaplı, *Şeyhiül Vüzera, Serasker Mehmet Namık Paşa*, İstanbul, 1987, Yenilik Bs, 324 sayfa.

27. Gök, a.g.e., s. 79.

28. BOA, Cevdet Askerî, Belge No: 54466 . 3 ; Mehmet Esat, a.g.e., s.12 ; Sinaplı, a.g.e., s. 66-67.

29. Mekteb-i Harbiye bünyesinde yaptırılan cami, okul, kütüphane, hamam, hastahane, eczane, yemekhane ve sair eklemelerin ayrıntıları için bkz. Gök, a.g.e., s. 80 vd.

30. "İktiza-i ilm-ü irfan ile Hakan-ı zaman, Askerine kıldı tebyin-i matlâb-ı Harbiyeyi, Yek kalemde çıktı Es'ad işbu tarih-i metin, Yaptı Şah Mahmud-u Adli Mekteb-i Harbiyeyi. Sene 1250". *Takvim-i Vekayi*, Sene 1251, Sayı 107; Mehmet Esat, a.g.e., s.16.

31. BOA , Cevdet Askerî, Belge No: 11039 ve 52259.

32. BOA , Ali Emiri, II.Mahmud, Belge No: 10003.

33. "Harbiyenin kuruluşu çağdaşlaşma tarihinin belki en önemli olayı oldu diyebiliriz. Bundan

Serezli Yusuf Paşazade Yarbay Mustafa Mazhar Bey ilk defa olarak Harbiye'ye Mektep Nazırı (Komutanı) tayin edildi (1834-1836)³⁴. Fiilen öğretime başlayan Harbiye'nin resmi açılışı, 5 Rebiüevvel 1251 (1 Temmuz 1835) tarihinde Sultan II. Mahmut'unda katıldığı bir törenle yapıldı³⁵. Okul, tabur teşkilatına göre düzenlenmiş ve sekiz kısma ayrılmıştı. Okulun ilk beş kısmı bugünkü ilkokul; altı, yedi ve sekizinci kısımlar ortaokul ; *İkinci Mektep* denilen kısım ise liseye tekabül ediyordu³⁶.

Mekteb-i Harbiye'nin açılışı ile birlikte, subay yetiştirme işi, enderun kökenli Hüsrev Paşa gibilerin kontrolünden çıkarılmış oldu. Askeri eğitime önem veren II. Mahmut'un hükümdarlığı dönemi; devletin yaşaması, teknolojik açıdan ilerlemiş olan Avrupa'ya karşı ayakta durabilmesi için geleneksel Osmanlı tutumunun değiştirilmesi gerektiği duygusunu uyandırdı³⁷.

Mekteb-i Harbiye'ye Öğrenci Temininde Yaşanan Sorunlar

Mekteb-i Harbiye'nin önemi ilk anlarda halk tarafından anlaşılamadı. Okulun açılışıyla birlikte Osmanlı Devleti sınırları içerisinde kalan farklı coğrafi bölgelerden öğrenciler istenmiş ve böylece bu bölgelerin Harp Okulu bünyesinde temsil edilmesi düşünülmüştü. Osmanlı yönetiminin bu çabasına eyaletlerden yeterli karşılık gelmedi³⁸. Yıllarca devam eden savaşlardan bıkan ve korkan insanlar çocuklarını Harbiye'ye vermek istemedi. Gidilen cephe ve savaşın durumuna göre uzun yıllar devam eden ve geri dönülüp dönülemeyeceği belli olmayan askerlik sorumluluğu sadece Müslüman halkın sırtına yüklendiğinden orduya karşı genel bir soğukluk vardı. İnsanlar askerden kaçıyorlardı³⁹.

Başkent İstanbul'da bile büyük nüfus potansiyeline rağmen insanlar ekonomik ve sosyal durumunu bilmedikleri bir okula çocuklarını göndermedi. Bugünkü anlamda eğitim düzeyi düşük olmasına rağmen, o günkü koşullarda öğrenim süresi belirsiz, okul koşulları ağır, sıkı disiplinin uygulandığı bir okula kaydolmak arzu edilen bir husus değildi. Ayrıca, zengin çocukları eğer isterlerse bürokrasi kanalından da ordu komutanı olabiliyorlardı. Bunun için meşakkatli bir eğitime gerek yoktu⁴⁰.

Mekteb-i Harbiye karşıtı grupların propagandaları sonucunda, halk arasında bu okula karşı bir takım dinî içerikli endişeler de oluşmuştu. Halk katında, yeni tarz eğitim

sonraki dönemin belli başlı olayları, bu kurumun eğitiminin sağladığı askeri ve düşünsel etkileri; bu kurumun siyasal gücü elinde tutanlara karşı tutumu ; mezunlarının askeri, siyasal ve kültürel hayatta aldıkları yerler göz önünde tutulmadan anlaşılmaz ". Berkes, a.g.e., s.191.

34. Yarbay Mustafa Mazhar Bey, Asakir-i Mansûre'ye er olarak girdi.1832'de Binbaşı, sonra da Alay Eminî oldu. Harbiye Nazırlığında iki yıl kaldıktan sonra Mirliya ve Ferik oldu. Berkes, a.g.e., s.581, dipnot 41.

35. Berkes, a.g.e., s.190. ; *Takvim-i Vekayi*, Sene: 1251, Sayı: 107.

36. Gök, a.g.e., s.86.

37. Stanford J. Shaw- Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1983, E Yay, s. 79.

38. Gök, a.g.e., s.82.

39. " Alınan neferlerin hizmetleri gayr-i muayyen olduğundan halk, askere giden evladına ölmüş nazarıyla bakardı. Bu yüzden askerlikten kemal-i mertebe nefret gösterirlerdi...." Mustafa Nuri Paşa, a.g.e., s.298.

40. "...Türk ordusunda kadrolar sadece isimden ibarettir. İlerleme, terfi düzenli bir kurala bağlı değil gibidir. Askerlik hizmetinin pekağır ve güç olan başlangıcı hiçbir menfaat temin etmediğinden zenginler sınıfı genellikle askerliğe rağbet etmeyerek bürokrasiye (mülkiye) girerler. Ayrıca bürokrasiden dahi ordu komutanları yetişir..." Engelhardt, a.g.e., s. 37 vd.

yapan okulların açılması "gâvurlaşmak" olarak yorumlanıyor ve tepki duyuluyordu⁴¹. Avrupai tarzda eğitim vereceği açıklanan ve École Militaire olarak bilinen Harp Okulu'na verilen öğrencilerin dinsizleşeceği düşünülüyordu. Bu tür propaganda ve kaygıları bilen II. Mahmut'un okul binası ile kütüphane arasına bir cami yaptırması da endişeleri giderememişti⁴².

Kabakçı isyanı sırasında öncelikle Nizam-ı Cedit subaylarının katledilmesi de halkın dikkatinden kaçmamıştı. Harp Okulunun açılması halk arasında Nizam-ı Cedit benzeri ve sonu belirsiz bir girişim olarak görülüyordu.

Hassa ordusu bünyesinde bulunan talimgâhtan yaşça küçük, fizik olarak güçlü ve mümkün olduğunca kabiliyetli öğrenciler seçilerek ilk Harp Okuluna aktarılmıştı ama bu yeterli değildi. Öğrenci sorununa çözüm bulamayan hükümet, sokakta dolaşan kimsesiz ve garip çocukları Harbiye'ye alarak yetiştirmek zorunda kaldı⁴³. Ancak, Harbiye'ye sokaklardan seçilerek alınan kimsesiz çocukların önemli bir sorunu cahil olmalarıydı. Dolayısıyla bu öğrencilere ilk, orta ve lise eğitiminin üzerine Harp Okulu eğitimi verilmesi gerekecekti⁴⁴.

41. Mehmet Ö. Arslan, "İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim", *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si*, (der.) Kemal Karpaz, İstanbul Bilgi Üniv. Yayını, İstanbul, 2004, s. 115-116.
42. 1835 yılı Aralık ayı ortalarında İstanbul'a gelen ve Mekteb-i Harbiye'yi de ziyaret eden Miss Julia Pardoe, anılarında bu durumu şöyle anlatmaktadır: "...bir süre önce mektebe hasım kişiler tarafından, dini inançlara müdahale edileceği yolunda bir haber yayılmış. Bu yüzden pek çok ebeveyn oğlunu göndermekten vazgeçmiş. Yöneticilerin bu iftiraya verebildikleri tek karşılık, oğlanların günde üç kez mescide gitmelerini mecburi hale getirmek olmuş. İslam karşıtı bir eğilimleri olmadığının görece ikna edici bir kanıtı sayılır bu..." Miss Pardoe, *Şehirlerin Ecesi İstanbul : Bir Leydinin Gözüyle 19. Yüzyılda Osmanlı Yaşamı*, Çev. Banu Büyükkal, Kitap Yay., İstanbul, 2004, s. 118.
43. Karal, c.V, a.g.e., s.160; Sinaplı, a.g.e., s.67 ; Mısır Harp Okulunun açıldığı günlerde de aynı sıkıntılar yaşandı. Mısır'da, askerî okulların gerçek anlamda eğitim ve öğretime başlaması ile öğrenci sıkıntısı çekilmeye başlandı. Mehmet Ali Paşa yerli halktan öğrenci alınmasına karşıydı. Bu nedenle başlangıçta Memlukların çocuklarını okula kaydettirdi. Müteakiben başta İstanbul olmak üzere Anadolu ve Rumeli'nin önemli merkezlerinden yetenekli, okuma-yazma bilen gençleri toparlayarak Mısır'a getirtmeye başladı. Hatta 1830'a kadar Kafkaslardan erkek çocukları subay yetiştirmek üzere satın almaya devam etti. David B. Ralston, *Importing The European Army: The Introduction of European Military Techniques and Institutions into the Extra-European World 1600-1914*, Chicago 1996, The University of Chicago Press, 87-88 ; Khaled Fahmy, *All the Pasha's Men: Mehmed Ali, His Army and the Making of Modern Egypt*, Cambridge, 1997, Cambridge University Press, s. 88, 90-91, 175-177 .
44. Tanzimat dönemine girerken askerî okullar; *yüksek meslek ve ihtisas okulları* karakterini taşımaktaydı. Tıpkı Mühendishane-i Bahri-i Hümayûn (1773), Mühendishane-i Berri-i Hümayûn (1793), Tıbhane-i Amire ve Cerrahhane-i Mamure (Askerî Tıp Okulu) (1826) gibi Mekteb-i Harbiye de aynı nitelikteydi. Bütün bu okullar, kabul ettikleri öğrencilere ilk öğretime esas teşkil eden bilgileri vermekten başladıkları için tahsil müddeti uzayıp gidiyordu. Bu sebeptendir ki, Askerî Tıp ve Harp Okulları ilk mezunlarını on beş yıl içinde verebildiler. Bkz. Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi. Islahat Fermanı Devri 1856-1861*, c.VI, Ankara, 1983, TTK. s. 174.

Mekteb-i Harbiye'de Öğrencilere Yönelik İlk Düzenlemeler

Osmanlı Devleti'nde, kıyafet değişikliği yapıldığı zaman zihniyetin de değişeceğine inanılırdı. Bu sebeple, yeni kurulan Harbiye'de ilk düzenlemeler öğrencilerin kıyafetlerinden başladı. Namık Paşa ilk iş olarak askeri öğrenci kıyafetlerine önem verdi. Sürekli olarak rahle üzerinde kitap okuyan öğrencilerin hem vücut yapıları bozuluyor, hem de gayr-i ihtiyari de olsa bu öğrencilerin başları hep öne doğru eğik duruyordu.

Namık Paşaya göre öğrencinin başı daima dik olmalıydı. Paşa, Harbiyelilerin dik yürümelerini ve *farklı* olmalarını istiyordu. Bu düşünceden hareketle Namık Paşa, öğrencilerin başlarını dik tutmaları için ceketlerinin yakalarını çok sert bir kumaştan yaptırttı⁴⁵.

Harbiye öğrencilerine yaptırılan elbiseler, erlerin elbisesine benziyordu ama rengi asma yaprağı yeşiliydi. Öğrencilerin okul dışında giymiş oldukları harici elbiselerinin etekleri dizden on beş santim kadar yukarıda altı çift düğmeli, çift göğüslü, asma yaprağı yeşili kumaştan dik yakalı setre biçimindeydi⁴⁶. Bellerindeki kemere çengelle bir de meç kılıç takarlardı. Öğrencilerin tamamı bir bütün olarak bir tür kır renkli çuhadan elbise giyip meç takmaya başladılar. Kol ve yakalarında herhangi bir işaret yoktu⁴⁷.

Harbiye'de yapılan ikinci düzenleme dershanelerle ilgiliydi. Ders notlarının ve kitapların devamlı olarak rahle üzerinde okunmasının öğrencilerin vücut sağlığı bakımından uygun olmadığına inanan Mehmet Namık Paşa, rahleyi kaldırarak yerine sıra koydurdu⁴⁸. Böylelikle modern bir dershane ortamı sağlanmış oldu.

Ancak, Harbiye'nin gerçek anlamıyla modern bir askerî eğitim kurumu durumuna gelmesi için zamana ihtiyaç vardı. Çabalara rağmen araç, gereç ve kitap yok gibiydi. Yeni açılan Okula öğrenciler ve personel sığmadı, okul sürekli taşınmak zorunda kaldı. Farklı binalarda ve dağınık bir şekilde eğitim verilmeye çalışıldı, nitelikli öğrenci ve öğretmen bulunamadı. Eğitim malzemelerinin ve nitelikli öğretmenlerin yetersizliği okulun verimliliğini engelliyordu⁴⁹.

Mekteb-i Harbiye'de Öğretim Sistemine Yönelik İlk Düzenlemeler

Harbiye'nin ilk öğretmenlerinin çoğu Mühendishane mezunları ile okul bölüklerinden yetişen subaylardı⁵⁰. Öğretmenlerin bir kısmı işlerine bağlı ve yetenekli, ama pek çoğu yeteneksizdi. Öğrencilerin pek azı yüksek öğrenime hazırlıklı olduklarından hazırlanan geniş programlara karşı okullar hâlâ matematik, tarih ve coğrafya gibi temel bilgileri vermek zorunda kalıyorlardı⁵¹. Eğitim ve öğretim sistemi, Avrupa'daki benzeri okulların seviyesinde olmaktan çok uzaktı. Okulda okutulan dersler arasında Kur'an okuma, Arapça, Farsça ve İlmihâl gibi dinî içerikli derslerin bulunması, dönemin

45. Karal, a.g.e., c.VII, s. 184.

46. Nurettin Sevin, *Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Ankara, 1990, Kültür Bakanlığı Yay, s. 223.

47. Mehmet Esat, a.g.e., s.18.

48. Sinaplı, a.g.e., s.67.

49. Hale, a.g.e., s.29

50. Berkes, a.g.e., s.190.

51. Shaw, a.g.e., s.79

islahatçıların - okulun adı ve amacı ne olursa olsun - medrese eğitim sisteminin etkisinden kurtulamadıklarını göstermekteydi⁵².

Orduya yepyeni bir ruh ve canlılık verilmeliydi. Öğretmenlerin eğitimde en önemli unsur olduğuna inanan Sultan II. Mahmut, Harbiye'nin öğretmen kadrosunun bilgili subaylardan oluşması gerektiğini düşünüyordu. Bu amaçla, yeni açılan Mekteb-i Harbiye'ye öğretmen olarak yetiştirilmek üzere 1835 yılından itibaren Avrupa'ya subaylar ve öğrenciler gönderildi⁵³.

Askeri eğitim sisteminin sağlam temeller üzerine bina etmek isteyen Sultan II. Mahmut'un talebi üzerine Helmuth von Moltke Türkiye'ye davet edildi. Kasım 1835'te Türkiye'ye gelen Moltke'ye göre II. Mahmut, "kendi binasını yapmak için zemini temizlemeliydi"⁵⁴. Prusyalı subaylardan oluşan küçük bir ekibi beraberinde danışman olarak Türkiye'ye getiren Helmuth von Moltke, Türk ordusu ile Alman ordusu arasında bugüne kadar süren bağın temellerini attı. Yabancı ülkelerden subaylar getirilerek ordu eğitimi ihtisas adamlarına bırakıldı⁵⁵.

1836'da Albay Azmi Bey Okul Komutanlığına getirildi (1836-1837)⁵⁶. Ancak, iyi niyetli olmasına rağmen modern ordu sistemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olmayan Azmi Bey döneminde arzu edilen batı tipi reformlar yapılamadı⁵⁷. Komutanın tecrübesizliği beraberinde baskıyı getirdi. Öğrenciler üzerindeki baskılar arttı. Disiplinsizlik olarak algılanabileceği korkusuyla öğrenciler, kendi yaratıcı fikirlerini beyan edemediler. Duygular bilime, arzular kabiliyete ve eyleme dönüşemedi. Genç öğrencilere gözlem ve araştırma fırsatı verilmediğinden bilgili, birikimli ve modern subay tipi

52. İsrail Kurtcephe-Mustafa Balcıoğlu, *Kara Harp Okulu Tarihi*, Ankara, 1991, Kara Harp Okulu Matbaası, s. 53.

53. "...Hakan-ı mağfur Sultan II. Mahmud Hazretleri destekleriyle kurdurmuş oldukları şu askeri okulun az bir zaman zarfında gelişme göstereceğine inandıklarından vakt-i zamanında Okula öğretmen tedarik etmek, bilgili ve teknik bilgi sahibi subaylar yetiştirmek hususundaki emel ve arzusuyla aşağıdaki subayları ve öğrencileri tahsil için Avrupa Başkentlerine göndermişlerdir." Mehmet Esat, a.g.e., s.18-19; Mühendishane'den yetiştikleri anlaşılan Bekir, Emin, Halil, Tevfik ve Derviş Bey'ler ilk grupta ve İngiltere'ye gönderildiler. Bkz. Gök, a.g.e., s.88

54. Jehuda L.Wallach, *Bir Askerî Yardımın Anatomisi*, Çev. F. Çeliker, Ankara, 1977, Gnkur. Bs, s.7-117; Osmanlı Ordusu'nda Alman Askerî Heyetlerinin görevlendirilmesi ve faaliyetleri hakkında geniş bilgi için bkz. Hayrullah Gök-Mesut Uyar, "Birinci Dünya Savaşındaki Alman Askerî Yardım Heyetinin Bilinmeyen Bir Yönü. Bir Arşiv Yağmasının Hikayesi", *Toplumsal Tarih Dergisi*, c.14, sayı 83, Kasım 2000, s.4-11; Dankwart A.Rustow, "Askerî Miras", *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, (ed.) L. Carl Brown, İstanbul, 2003, İletişim Yay, s. 374-375.

55. 1835 yılı Aralık ayı ortalarında İstanbul'a gelen Miss Julia Pardoe, anılarında bu tespiti doğrulamaktadır: "... Azmi Bey'in dairesinden çıkmadan önce, saygılarını sunmaya gelmiş birkaç muallimle tanıştığımızı söylemeyi unuttum. Bunlar arasında en dikkate değer olanı Sadık Ağaydı. Dönme bir Prusyalı olan bu adam Fransızca, İtalyanca ve Türkçe'yi akıcı konuşuyor, İngilizce'yi de epey biliyor....". Pardoe, a.g.e., s.117.

56. Mehmet Esat, a.g.e., s.21.

57. "... Mektebin askerî kumandanı Azmi Bey, kendisini neredeyse mektebin dört duvarı arasında sürekli bir mahpus durumuna sokan şevkle ve şimdiye kadar ne zorlukların ne de düş kırıklıklarının yok edemediği bir coşkuya sahip olmakla birlikte, üzerine yıkılan ağır sorumluluğu yeterince taşıyamayacak kadar genç ve tecrübesiz..." Pardoe, a.g.e., s.126.

yaratılamadı⁵⁸. Sonuçta; Mekteb-i Harbiye, arzu edilen düzeye ulaşamadı ve taklitçi bir nesil oluştu⁵⁹.

1837 yılına gelindiğinde, Osmanlı yönetimi, Mısır'da Mehmet Ali Paşanın kurmuş olduğu Harp Okuluna benzer bir okulu henüz vücuda getirememişti. Sistemin düzeltilmesi için Mısır askerî sistemini bilen bir komutana ihtiyaç duyuluyordu. Bu sebeple, daha evvel Mısır'da bulunmuş olan ve Mısır askerî sistemini iyi bilen Selim Satı Paşa (1837-1841) Harp Okulu Komutanlığına getirildi⁶⁰.

Selim Paşanın devraldığı Harbiye'nin hem öğrenci alt yapısı, hem de öğretim kadrosu kuvvetli değildi. Üstelik öğretim sisteminin başında bir yetkili de bulunmuyordu⁶¹. Paşa, önceliği öğretim sistemine verdi. Kaleme aldığı bir layiha sonrasında, okuldaki derslerin planlanması, kontrol edilmesi ve öğretimin arzu edilen şekilde yürütülmesi için *Ders Nazırlığı* (Öğretim Başkanlığı) kuruldu. Mühendishaneden mezun olan Binbaşı Kamil Bey Albay rütbesiyle ilk defa olarak Mekteb-i Harbiye'ye Ders Nazırı (Öğretim Başkanı) olarak tayin edildi⁶².

Mekteb-i Harbiye'ye öğretmen olarak girebilmenin şartları da belirlendi. Buna göre Harbiye'de görev yapacak bir öğretmenin: 1-Müslim ve mü'min olması, mezhep ve mesleğinin kitâba ve sünnete uygun olması, 2-Yaşının 25'ten az ve 45'ten yukarı olmaması, 3-Cihadı ve askerliği sevmesi, miskinlik ve tembellikten uzak olması, 4-Ortaya çıkan olayları akıcı bir yazı ve düzgün bir ifadeyle anlatmaya, ortaya çıkan zorlukları örnekler ve kanıtlar getirerek ortadan kaldırmaya muktedir olması, 5-Huyca

58. "...Bütün avantajlarına rağmen mektep, Pygmalion heykelinin canlanmadan önceki haline benziyor. Ruhsuz bir beden, akılsız bir madde, tam verimle çalışmasını ve hedefine ulaşmasını sağlayacak hünerli ve tecrübeli ellerden yoksun kusursuz bir makine !...." Pardoe, a.g.e., s.121.

59. " ... Ne yazık ki, en iyi niyetler ve en samimi gayretler, mektebin başarılı olması için gereken kabiliyet ve tecrübenin sancılı boşluğunu dolduramıyor. Duygular bilime ve arzular kabiliyete dönüşebilseydi, Mekteb-i Harbiye ihya olurdu. Çünkü talebeler öğrenmeye hevesli ama imkânları sınırlı olunca, ister istemez elde ettikleri sonuçlar da önemsiz kalıyor. Hüznün verici hakikat şu ki, talebenin yorulmak bilmeyen alışkanlıkları, takdire değer uysallıkları ve ümit vaat eden kabiliyetleri onları yalnızca belli bir noktaya getirebiliyor. Ne kadar çaba gösterebilirler de, bu noktanın ötesine yardım olmaksızın ilerlemeleri imkânsız. Türk gençleri açısından bu özellikle geçerli, çünkü tabiatları yaratıcı olmaktan çok taklitçi.... Avrupa'daki öğrencileri büyük ölçüde zihni kaynaklarına dayanmaya yönlendiren gözlem ve bireysel araştırma fırsatlarından da yoksunlar...." Pardoe, a.g.e., s.121.

60. Selim Satı Paşa, aslen Manastırlıdır. Bab-ı Ali Divan Kalemî çalışanlarından iken Mısır valisi Mehmed Ali Paşanın Osmanlı Devleti'nden yazı işlerine vakıf ve devlet işlerini bilen personel talep etmesi üzerine Mısır'a gönderilmiştir. Kabiliyeti sayesinde Mısır'da önemli askerî görevlerde bulunmuş ve hem Mirliya, hem de Mısır valisinin damadı olmuştur. Kavalalı'nın Osmanlı Devleti'ne isyanı kendisine ağır geldiğinden 1833 tarihinde, Nizib Muharebesinde Osmanlı Devleti tarafına iltica etmiştir. 1251 Rebiülevvelinde (Mayıs-1835) Selim Satı'nın uhdesine Feriklik rütbesi tevcih edilmiş ve Paşa, devletin mühim hizmetlerinde görev almıştır. Padişah tarafından Okul Komutanlığı görevine atanan Selim Satı Paşa 1841 tarihinde görevi sona erince Aydın valiliğine tayin edilmiştir. Ölümünden sonra cenazesi Üsküdar'da defnedilmiştir. Ayrıntılar için bkz. Mehmet Esat, a.g.e., s.21-23.

61. "...Kurumun (Harbiye'nin) iç işleyişi, yetersiz oldukları son derece açık kişilere teslim edilmiş. Üstlendikleri veya kendilerine dayatılan görevin büyüklüğünü hiç kavramadıkları için, her yaptıkları işi yüzlerine gözlerine bulaştırmışlar...." Pardoe, a.g.e., s.122.

62. Albay Kamil Bey, tecrübesizliğinden dolayı yetersiz kaldı ve görevinden alındı. Bir müddet Bab-ı Seraskeri matbaasında görev yapan Albay Kamil Bey, daha sonra Şam-ı Şerife gönderildi ve orada Mirliyalık rütbesine kadar yükseldi. Mehmet Esat, a.g.e., s.25.

iyi, cana yakın olup gösterişten ve erkeğe yakışmayan davranışlardan uzak olması, ağırbaşlı ve ciddi olması, öğrenciler arasında saygı ve hürmet uyandırması, bir baba gibi öğrencilere sevgi göstermesi, 6- İffet eksikliğinden, ayıp ve hoş karşılanmayan şeylerden uzak kalarak özellikle eğitmekle yükümlü oldukları öğrencilere örnek olması gerekliydi⁶³.

Aynı yıl, Mekteb-i Harbiye'ye öğrenci olarak girebilmenin şartları da belirlendi. Okula kabul edilecek öğrencilerin: 1- İslam dinine inanmış bir Müslüman olması, 2- Okula alınacağı senenin aralık ayının on beşi itibarıyla 15 yaşından küçük, 20 yaşından büyük olmaması, 3-Çiçek çıkarmış veya aşılantmış olmaması, 4-Tüm azalarının (vücudunda) tamam ve sağlıklı olması, 5-Ahlak ve tavır yönünden namussuzlar ve ayak takımından olmaması, 6-Dini inanışlarının gereklerini ve şariat hükümlerini bilmesi, 7-İbare çıkaracak (metinde geçen ifadeleri anlayacak) kadar Arapça ve Farsça bilmesi, 8-Yanılmayacak (yanlış yapmayacak) ve meramını ifade edebilecek kadar yazmak sanatını (yazı yazmayı) bilmesi gerekmektedir⁶⁴.

Ancak, şartlar belirlenmesine rağmen okula öğrenci temininde açılıştan bugüne değişen bir şey olmadı. Savaşlardan bıkan ve korkan aileler çocuklarını yine Harbiye'ye göndermiyordu. Öğrenci sıkıntısının devam etmesi üzerine Sultan II. Mahmut, yetimlerin Mekteb-i Harbiye'ye konması ile ilgili olarak 1837'de yeni bir irade yayımladı⁶⁵. 1837 itibarıyla kanunname hükümleri uygulanamamış ama en azından sokaktan toplanılan öğrencilerde yukarıda istenilen kriterlerin olup olmadığına bakılmıştı.

1837 kanunnamesine göre, Mekteb-i Harbiye'ye alınan öğrenciler bir yıl sonra onbaşılığa, iki yıl sonra çavuşluğa, üç yıl sonra başçavuşluğa, teğmenliğe ve sancaktarlığa kadar çıkabileceklerdi⁶⁶. Bu sebeple, Mekteb-i Harbiye'nin tabur kuruluşu 1837 sonunda lāğvedildi ve daha önce er olarak kabul edilen öğrencilere *talebe* adı verildi⁶⁷. Harbiye'nin mevcut öğrencileri dört sınıfa taksim edildi ve sınıfların her birine *Mekteb* adı verildi⁶⁸.

Sınıf veya kısım diye adlandırıldığı halde Harbiye'de bugünkü anlamda sınıf sistemi oluşturulamamış, dersler ve sınıflar kesin hatlarla birbirinden ayıramamıştı⁶⁹. Askeri eğitim, okuma-yazma ve dinî bilgilerin öğretilmesi dışında ciddi bir eğitim verilemeyen okulda, matbu kitaplar, düzenli cetveller ve derslerin seçimi için maarif meclisleri de yoktu. Okul Komutanı her neyi uygun görürse onu okutmak mecburi idi⁷⁰. Okulun

63. Kara Harp Okulu Tarihi Arşivi, Mekteb-i Cedid-i Harbiye-i Şahane'nin İdare-i Dahiliyesi'ne Dair 1253 (1837) Tarihli Kanunname. , ks.3 (Orijinali el yazması olan bu kanunnamenin Kara Harp Okulu Tarihi Arşivinde bulunan nüshası, A4 ebadında fotoğraf kağıdına basılmış mikrofilm baskıdır. Sayfalar numarasızdır. Bu sebeple dipnotlarda sadece kısımlar (ks) belirtilecektir). (Adı geçen Kanunname için MCHŞİDDK. (1253) kısaltması kullanılacaktır.)

64. MCHŞİDDK. (1253), a.g.k., ks. 1.

65. BOA , Hatt-ı Hümayûn, Belge No: 33563.

66. MCHŞİDDK. (1253), a.g.k., ks. 2.

67. Mehmet Esat, a.g.e., s.27.

68. Gök, a.g.e., s.96.

69. Tahsin Ünal, "Harp Okulu Tarihi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı : 9, Haziran 1968, s. 23.

70. Mehmet Esat, a.g.e., s.29-30.

öğrenim süresi ve mezuniyet zamanı da kesin olarak belli değildi⁷¹. Öğrenciler öğretim yılı sonunda sınıf geçmiyor veya kalmıyordu⁷². Yetenekli öğrenciler, bir kitabı bitirince ikinci kitaba geçiyorlardı. Öğretimin tamamlanmasında belirleyici olan kitapların bitirilmesi idi. Okulda Süvari ve Topçu eğitimleri de yapılamıyordu⁷³.

Selim Satı Paşanın gayretleri sonucunda ders geçme sistemi esas alındı. Piyade ve İstihkâm eğitimlerinin yapılabilmesi amacıyla Şişli civarında *Harbiyelilerin Tabyası* olarak bilinen bir tabya inşa edildi⁷⁴. Okul bünyesinde Yönetim, Eğitim Öğretim ve Disiplin olmak üzere üç tane şura kuruldu. Bu şuralarda okulla ilgili hususlar, çıkarılmış olan kanunname ve nizamnameler çerçevesinde görüşülerek karara bağlanmaya başladı⁷⁵.

Aslına bakılırsa Harbiye, 1837 yılına kadar ciddi bir eğitim veremedi ve yapılanlar kâğıt üzerinde kaldı. Mekteb-i Harbiye'nin eğitim tarihi de işte böyle sorunlarla başladı.

Sonuç

Müesseselerin, profesyonelleşmesi ve çağın gereklerine uygun seviyeye ulaşması ancak belirli bir sürecin sonunda gerçekleşebilmektedir. Bu, çok zor ve sıkıntılı deneyimleri içeren bir süreçtir. Mücadele gerektirir.

Profesyonellik, doktorların, akademisyenlerin veya hukukçuların birer özelliği olduğu gibi aynı zamanda, modern silahlı kuvvetlerdeki subayların da özelliğidir. Bir savaşta, subayın sorumluluğunu tam olarak yerine getirmesi ya da getirememesi doğrudan devletin bekasına etki eder. Bu sorumluluğun ifası askeri beceriye hakimiyet gerektirir. Askeri beceriye hakimiyet de sorumluluğun kabulünü icap ettirir. Bir subay, hakimiyeti yoğun eğitim gerektiren, entelektüel boyut kazandırılmış bir becerinin sahibidir.

Bugünkü anlamda profesyonel subayların yetiştirilmesi, profesyonellik gerektiren tüm meslek gruplarında olduğu gibi zor bir sürecin sonucunda olmuş, tıpkı Mülkiye ve Tıbbiye gibi Harbiye'de bugünkü gelişmişlik düzeyine zor ve sıkıntılı bir sürecin sonunda ulaşmıştır.

İdeal subay tipinin en az Avrupa'daki benzerleri kadar mükemmel olmasını isteyen yönetici Osmanlı yönetici kadroları, 19 ncu yüzyıldan itibaren Mühendishane ve Harp Okulu gibi akademik eğitim veren askeri okulları tercih etmişlerdir. Yapılan iş doğru ama işin zamanlaması yanlış olmuştur. Savaşların ve çöküş sancılarının devam ettiği bir dönemde, bu tür okulların kurulmasının, yerleşmesinin ve mükemmel subay yetiştirmesinin zaman alacağı ve iyi bir eğitim alt yapısına ihtiyaç duyulacağı dikkate alınmamıştır. Yaşanan sorunlar ve savaş ortamı, askeri eğitim sistemine çok

71. "Dersler şimdiki gibi Mektepçe kararlaştırılan düzen içerisinde okunmamış ve bir ders kitabı son bulduğunda diğer ders kitabına başlanması usulden bulunmuş idi. Ve öğrencilerin tahsil süresi ve mezuniyet zamanı malum değildi...". Mehmet Esat, a.g.e., s.29.

72. Ünal, a.g.m., s. 23.

73. Gök, a.g.e., s.100-101.

74. "Piyade Ta'lim Ameliyyâtı çok icra olunduğundan efradın her biri ta'lim emri ve kumanda da fevkalade maharet kazanmıştır. İstihkam ders ve Ameliyyâtına ehemmiyet verildiğinden bu dersi dahi talebe güzel tahsil edip, Şişli civarında mükemmel bir tabya inşa etmişler ve Harbiyelilerin tabyesi diye şöhret bulmuştu. Lakin süvari ve topçu talimleri henüz icra olunmazdı." Mehmet Esat, a.g.e., s.29-30.

75. Gök, a.g.e., s.101

sık müdahale edilmesini gerektirmiştir. Sonuç olarak, askeri profesyonelleşenin beşiği olan Kara Harp Okulu'nun kuruluşu ve ilk dönemi sancılı ve sıkıntılı geçmiştir.

KAYNAKÇA

a) Yayınlanmamış Arşiv Belgeleri

1. Başbakanlık Osmanlı Arşivi

Ali Emiri, II.Mahmud

Cevdet Askeri

Hatt-ı Hümayûnlar Katoloğu

2.Kara Harp Okulu Tarihi Arşivi

Mekteb-i Cedit-i Harbiye-i Şahnenin İdare-i Dahiliyesine Dair 1253 (1837) Tarihli Kanunname.

b) Kronikler, Hususi Tarihler, Ansiklopedi ve Sözlükler

Mehmet Esat; *Mir'at-ı Mekteb-i Harbiye*, Artin Asaduryan Şirket-i Mürettebiye Matbaası, İstanbul, 1310 (1894).

Mustafa Nuri Paşa; *Netâyic ül-vukuat*, Sadeleştiren Neşet Çağatay, Ankara, 1992, TTK. Basımevi, c.III-IV.

c) Kitaplar (Hatıralar, Araştırma İnceleme Eserleri)

Berkes, Niyazi; *Türkiye'de Çağdaşlaşma*, İstanbul, 1978, Doğu-Batı Yay.

Black, Jeremy (Ed); *Top, Süngü ve Tüfek. Yeniçağda Savaş Sanatı*, Çev. Yavuz Alogan, İstanbul, 2003, Kitap Yayınevi .

Corvisier, Andre; *Armies and Societies in Europe*, Çev. Abigail T. Siddall, Bloomington 1979, Indiana University Press.

Engelhardt, *Tanzimat ve Türkiye*, Çev. Ali Reşad, İstanbul, 1999, Kaknüs Yay.

Fahmy, Khaled; *All the Pasha's Men: Mehmed Ali, His Army and the Making of Modern Egypt*, Cambridge, 1997, Cambridge University Press.

Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı, Türk Silahlı Kuvvetleri Tarihi (1793-1908), c. III, kısım 5, Ankara, 1978, Gnkur. Basımevi.

Gök, Hayrullah; *Arşiv Belgelerinin Işığında Kara Harp Okulu Tarihi (1834-1883)*, Ankara 2005, (Hacettepe Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü Basılmamış Doktora Tezi).

Hale, William; *Türkiye'de Ordu ve Siyaset: 1789'dan Günümüze*, Çev. Ahmet Fethi, İstanbul 1996, Hil Yay.

Howard, Michael; *War in European History*, Oxford, 1989, Oxford University Press.

Karal, Enver Ziya; *Osmanlı Tarihi. Islahat Fermanı Devri 1856-1861*, c.VI, Ankara, 1983, TTK

Keegan, John; *2500 Yıllık Savaş Tarihi*, Çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul, 2001, Aykırı Yay.

Kurtcephe, İsrail-Balcıoğlu, Mustafa; *Kara Harp Okulu Tarihi*, Ankara, 1991, Kara Harp Okulu Matbaası.

Lewis, Bernard; *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Çev. Metin Kırıatlı, Ankara, 1984, TTK

Miss Pardoe, *Şehirlerin Ecesi İstanbul : Bir Leydinin Gözüyle 19. Yüzyılda Osmanlı Yaşamı*, Çev. Banu Büyükkal, İstanbul, 2004, Kitap Yay.

Oman, C.W.C.; *Ok, Balta ve Mancınık. Ortaçağda Savaş Sanatı*, çev İsmail Yavuz Alogan, İstanbul, 2002, Kitap Yay.

Ortaylı, İlber; *Osmanlı İmparatorluğu'nda Alman Nüfuzu*, İstanbul, 2003, İletişim Yay.

Ralston, David B.; *Importing The European Army: The Introduction of European Military Techniques and Institutions into the Extra-European World 1600-1914*, Chicago, 1996, The University of Chicago Press.

Reed, Howard A.; *The Destruction of the Janissaries by Sultan Mahmud II in June 1826*, Princeton, 1951, (Princeton University Basılmamış Doktora Tezi).

Sakaoğlu, Necdet; *Bu Mülkün Sultanları: 36 Osmanlı Padişahı*, 2. Bs, İstanbul, 2000, Oğlak Yay.

Senemoğlu, Yavuz(Haz.); *Vaka-i Cedid: Yayla İmamı Tarihi ve Yeni Olaylar*, İstanbul yy., Kervan Kitapçılık

Sevin, Nurettin; *Onüç Asırlık Türk Kıyafet Tarihine Bir Bakış*, Ankara, 1990, Kültür Bakanlığı Yay.

Shaw, Stanford J.-Shaw, Ezel Kural; *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c.2, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul, 1983, E Yay.

Sinaplı, Ahmet Nuri; *Şeyhül Vüzera, Serasker Mehmet Namık Paşa*, İstanbul, 1987, Yenilik Bs.

Tucker, Spencer; *Dretnot, Tank ve Uçak Modern Çağda Savaş Sanatı 1815-2000*, (Ed.) Jeremy Black, çev: Yavuz Alogan, İstanbul, 2003, Kitap Yay.

Uzunçarşılı, İsmail Hakkı; *Osmanlı Tarihi*, c. 4, 6. Bs, Ankara, yy., TTK

-----; *Osmanlı Devleti Teşkilatından Kapıkulu Ocakları*, C.1., Ankara, 1943, TTK Basımevi.

-----; *Meşhur Rumeli Ayanlarından Tirsinikli İsmail, Yılık Oğlu Süleyman Ağalar ve Alemdar Mustafa Paşa*, İstanbul, 1942, Maarif Matbaası.

Wallach, Jehuda L.; *Bir Askerî Yardımın Anatomisi*, Çev. F. Çeliker, Ankara, 1977, Gnkur. Bs.

d) Makaleler

Arslan, Mehmet Ö.; "İmparatorluk'tan Cumhuriyet'e Modernleşme ve Ulusçuluk Sürecinde Eğitim" *Osmanlı Geçmişi ve Bugünün Türkiye'si*, (der.) Kemal Karpat, İstanbul, 2004, İstanbul Bilgi Ün. Yayını.

Çadırcı, Musa; "Anadolu'da Redif Askeri Teşkilâtının Kuruluşu", *Tarih Araştırmaları Dergisi* 1970-1974, c.VIII-XII, sayı 14-23, Ankara, 1975, A.Ü. DTCE. Tarih Araştırmaları Enstitüsü Yayını.

-----; "Ankara Sancağında Nizam-ı Cedid Ortasının Teşkili ve Nizam-ı Cedid Askerî Kanunnamesi", *Belleten*, C. 36, sayı: 141, Ocak 1972.

Gök, Hayrullah-Uyar, Mesut; "Birinci Dünya Savaşındaki Alman Askeri Yardım Heyetinin Bilinmeyen Bir Yönü. Bir Arşiv Yağmasının Hikayesi", *Toplumsal Tarih Dergisi*, c. 14, sayı 83, Kasım 2000.

Levy, Avigdor; "The Ottoman Ulema and the Military Reforms of Sultan Mahmud II", *Asian and African Studies*, c.7, 1971.

Rustow, Dankwart A.; "Askerî Miras", *İmparatorluk Mirası: Balkanlar'da ve Ortadoğu'da Osmanlı Damgası*, (ed.) L. Carl Brown, İstanbul, 2003, İletişim Yay.

Sakaoğlu, Necdet; "Vaka-i Hayriye", *İstanbul Ansiklopedisi*, c. 7, İstanbul, 1993, Toplumsal Tarih Vakfı Yayınları.

Ünal, Tahsin; "Harp Okulu Tarihi", *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, sayı : 9, Haziran 1968.

e) Süreli Yayınlar (Dergi ve Gazeteler)

Takvim-i Vekayi